

Kutatásunk eredményekét megállapítható, hogy a Közép-Tisza-vidéken megtaláltuk a legészakibb Körös-települést, melyből mindössze egy nagy gödröt és egy vele azonos tájolású házra utaló, intenzív járósínt tudunk feltárni. Nagy biztonsággal kijelenthetjük, hogy a település teljes egészét feltártuk, azaz a település kizárólag egyetlen házból állt. A telep a Körös-kultúra késői fázisára keltezhető. Négy temetkezés rendelhető biztosan a telephez, egy magányos koponya és további szórványos embercsontok kora egyelőre még bizonytalan. Az előkerült leletanyagban a kerámia dominál, de jelentős mennyiségű kagylót is gyűjtöttünk. Előkerültek jellegzetes szobrok, szobortöredékek és pattintott kőeszközök is. A több, mint 800 iszapolási mintában magvak is előfordultak.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

393. Tolnanémedi határa

(Tolna megye) Ő, Ró, Á, Kö

Gyánti-földek: 2003. április 12-én meglátogattuk az általam eddig kétszer bejárt középkori Gyánt helyét, Tolnanémedi D-i házsorától néhány száz méterre DNy-ra, a Kapos NyÉNy-i oldalát kísérő szántott, száraz dombháton.

A település nyomai a Tolnanémediről Pincehelyre tartó földesút második bevágásának vonalában kezdődnek és húzódnak DNy felé, központja a 110 m-es szintvonallal határolt kiemelkedésen helyezkedik el; 2000. január végén és március elején itt sikerült azonosítani egy középkori templomépület és temetője helyét. Az akkor mintegy 5 m hosszán kiszántott, nagyméretű kövekkel is jelzett objektumot most hosszas keresés után sem sikerült megtalálni a száraz felszínen. A lelőhely a mélyút negyedik bevágódásáig elhúzódik az út és a folyó közti szántásban, a faluhátar előtt nem sokkal tűnnek el felszíni nyomai. A Kapos felé hosszú szakaszon meredeken lejtő dombnak csak tetejét és oldalát lakták a középkorban, a fekete öntéstalajjal borított folyómenti síkon nem található leletanyag. A földesút É-i oldalára csak helyenként nyúlik át a lelőhely, leghosszabban a Pincehely–Tolnanémedi közti határvonalhoz legközelebb eső, a dűlőúttal átvágott kiemelkedésen találtunk főként Árpád-kori leletanyagot.

A környék viszonylatában kiemelkedő mennyiségű és minőségű leletanyag ismét tartalmaz néhány ritkaságot, pl. egy bekarcolt hullámvonallal díszített peremű tál (mécset?) töredékét.

Alji-dűlő/Úrbéres-földek II.: A korábban több említésből is ismert templomhelyet sikerült ez alkalommal beazonosítanunk. A Tolnanémedi É-i házsorától a kendergyár felé vezető, hosszan a dombok közé mélyedő kövesúttól Ny-ra, a Kapos felé jelezte a templomhelyet már Kiss István 1938-ban dűlőnév nélkül. Majd 1962-ben Torma István azonosította a középkori falu helyét, a templom megtalálása nélkül, Úrbéres-dűlő II. néven (ez a dűlő valójában inkább a vasútállomástól K-re fekvő területre vonatkozik; a falu- és templomhelyet a Tol-

na megye földrajzi nevei c. kötet Alji-dűlő néven, téglával és cserepekkel borított területként ismeri). Néhány éve Ódor János Gábor végzett leletmentést a falu területén (Koma-sziget név alatt).

Az É–D irányú úttól K-re hasonló irányban a Kapos mentén húzódnak, az ártérből meredeken kiemelkedő dombvonulat Ny-i, lejtős oldalán és tetején kb. 300 m hosszan kevesebb őskori, több római kori, valamint legnagyobb mennyiségben és sűrűségben középkori cserepeket gyűjtöttünk. Nagy területen figyeltünk meg apró és közepes méretű, téglá- és kőtöredékeket. Az építési törmelék egyértelműen a part szélén, egy kb. 20×10 m-es ÉK–DNy irányú foltban sűrűsödik, amelyben néhány elszórt emberi csonttöredéket is találtunk. A római cserepek részben fedik a középkori falut, azonban K-en majdnem az útig húzódnak.

K. NÉMETH ANDRÁS

394. Tornyiszentmiklós, Külső Pálka-dűlő

(Somogy megye) R

A lelőhelyen 2000 őszén próbaásatást végzett P. Barna Judit. Korábban középkori edénytöredékeket találtunk terepbejárásakor, a szondázó ásatás viszont negatívnak bizonyult.

A kivitelező vállalat 2003. március 24–25. között elkezdte a humusztalajt a területen anélkül, hogy erről értesítette volna a múzeumot. Korábban a munkakezdést március 31-re jelezte a kivitelező. 2003. április 2-án a 16+900 és 16+700 kilométerszelvény között néhány objektum foltja világosan látszott a legyalult felületen.

2003. április 7–11. között elvégeztük a leletmentést, az átvizsgált terület nagysága összesen mintegy 1600 m², és ez a rész a 2000. novemberi próbaásatással párhuzamosan, attól D-re húzódnak. Összesen 4 objektumot sikerült megfigyelnünk az átvizsgált terület K-i felén. Az objektumokat a humusztalajkor és a tömörítéskor erősen megbolygatták, így csupán sejteni lehet az objektumok egykori kiterjedését és rendeltetését. Az 1. sz. objektum minden valószínűség szerint tűzhely, míg a 2. sz. objektum cölöplyuk nyoma lehetett. Az innen előkerült néhány kerámiatöredék teljesen jellegtelen, feltehetően a rézkorra keltezhető.

Munkatárs: Tokai Zita Mária.

HORVÁTH LÁSZLÓ

395. Törökbálint, Dulácska

(Pest megye) U

A részletes tanulmányt lásd a 27. oldalon!

BENCZE ZOLTÁN

396. Törökbálint, Tópark

(Pest megye) B, V

A Tóparkon 2003-ban két cég területén folyt földmunka. Az MRT 7. k. 36/1 lelőhely nyugati részén, a 3301/

8 hrsz., mintegy 3 ha területen a megelőző feltárás és az építkezés földmunkái során 21 régészeti objektumot tártunk fel. Ezek nagy része különféle méretű és rendeltetésű gödör volt. A 7. sz. objektum mintegy 10 m átmérőjű, 2 m mély és nagyjából kör alakú volt, közepén egy tűzhellyel. Leletei közül kiemelendő egy bronz varrótű, bronz karperec töredékei, bronzpánt darabja, agyagból formált kocsikerék és egy nagyméretű, felső részén átfúrt agyaggúla, úgynevezett tűzikutya. A 10. objektum egy gyermek csontvázas sírja volt. A rossz megtartású csontváz a jobb oldalán fekkent, kissé zsugorított helyzetben, lábánál egy kisméretű bronztör fektet, melyet a humuszosítás közben a gép összetört.

A 16. objektumból egy díszített felületű, bronz pántgyűrű, a 11. objektumból bronztárgy és pánt darabjai kerültek elő. Több objektumból került elő orsó-gomb, kész és félkész, edény oldalából faragott orsókorong. Előkerült még egy állati bordából készült, félkész csonteszköz is, melyet csak az egyik végén vágtak le, de a kész eszközökön lévő rovátkák még nem kerültek rá. (Hasonló, kész eszközök lelőhelyünkről már nagy számban kerültek elő, lásd az eddigi ásatási jelentéseket: Régészeti kutatások Magyarországon 1998, 1999, 2000.)

A lelőhely középső részén, a 3301/21 hrsz. területen 2003 decemberében az itt építendő két épület mintegy 3000 m²-es területén megtörtént a durva humuszosítás. A két épület helyén 21 különféle alakú és méretű objektum folytja jelentkezett. Az épületekhez tartozó parkolók, utak stb. területét 2004 tavaszán fogják lehumuszosítani. Ugyanekkor fogjuk feltárni a már előkerült objektumokat is.

A lelőhely kora: késő bronzkor–kora vaskor.

MARÓTI ÉVA

397. Újfehértó határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza

Nagy-tanya: 2003. április 29-én helyszíni szemle során a micskei templomtól visszafelé Újfehértó irányában folytattuk az utat, azaz Ny felé. A Fehértói-szivárgó után balról található a Nagy-tanya az út D-i oldalán, ahol egy kurgánt vettünk észre. Ez az előző kurgántól kb. 2 km-nyire lehet. Nem sokkal kisebb az előzőnél. Talaja fekete, a környezetétől eltérő. Akárcsak az, ez is körben viszonylag meredek falú. Kétségtelen, hogy ez is kurgán. Mindkettőt szántják.

Ezen a halmon és közvetlen környékén kevés késő bronzkori (Gáva) cserepet találtunk.

Tilalmas: A 2001-ben bejelentett lelőhely (adattár 2001.6. és 2001.129.) nem messze fekszik a micskei templomtól. A lelőhely az Érpataki-főfolyás megtörésénél húzódó É-D-i magaslat, a Tilalmas legdélibb sarka. Ennek fele volt most szántva, a másik fele parlag lehet, melyet fölégettek. A szántásban helyenként látszott az objektumok folytja, tehát erősen kiszántották. Gyakorla-

tilag a magaslatnak csak a legészakibb sarkán nem találtunk leletet, egyébként nagy mennyiségű szarmata cserep gyűjthető.

ISTVÁNOVITS ESZTER

398. Üllő, 5. számú lelőhely

(Pest megye) B, Sza, N

Az M0 autópálya Pest megyei szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0-4 főút csomópontja közti szakaszon, valamint a 4. sz. főút – Vecsést és Üllőt elkerülő – nyomvonalán dolgoztak 2003. március és november között a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Geodéta Szánthó Dániel, térinformatikus Zoltán S. Péter vezetésével Progli Szabolcs és Tóth Károly. A teljes feltárás koordinátora Tari Edit.

A leendő M0 autópálya és 4. sz. főút csomópontjának 2001-ben megkezdett feltárását folytattuk és 2003 augusztusában végleg befejeztük. A háromévi 16 munkahónap alatt mindösszesen (a gázkiváltások területével együtt) közel 360 000 m²-t kutattunk át és tártunk fel. Az idén lehumuszosított és feltárt terület 43 675 m², a feltárt objektumok száma 3211. A lelőhelyen a tavalyi objektumokkal együtt az autópálya nyomvonalán és a gázkiváltások területén együttesen 7836-ra emelkedett a feltárt objektumok száma.

A *korai és késő szarmata–hun kori* fazekastelepen talált fazekaskemencék száma 49-re nőtt. A legjellemzőbb az altalajba belevájt tüzelőtérrel, az így kialakított vastag, szürkére átégett rostéllyal ellátott típus, amelyhez 1-2, sőt egy esetben 4 (!) munkagödör kapcsolódik. A kemencék igen nagy területen szétszóródva, de általában „bokrokban” kerültek elő, 3-6-8 egymás mellett. Igen érdekes volt az a feltárt „bokor”, ahol nemcsak az edényégető kemencék, hanem a melljük épített, tüzeléssel kapcsolatos kézműves tevékenység egyéb nyomai is előkerültek: sütőkemencék (amelyeket sokszor egy gödörből fűtöttek az edényégetőkkel), füstölő (?) vagy aszaló (?) gödrök, több átégett falú tárológödör, valamint két „nyers” edényégető kemence, amelyek még az első égetés előtt összeomlottak. A sütőkemencékhez sokszor kapcsolódott egy-egy kisebb építmény („sütőház”?) is. A tűzhelyek száma 59.

A nagyszámú, sokszor igen széles, többosztatú árok, illetve árokrendszer, amely a települést behálózta, részben egy-egy telek elkerítését, részben pedig a víz elvezetését oldotta meg. 215 árkot találtunk az idén (ezzel összesen 350-et). Vannak négyszögletes formába rendeződő, de nyílegyenes, több száz méter hosszan végigfutó árokformák is. Némelyik funkciója egyelőre ismeretlen.

A feltárt építmények nagy része úgynevezett félig földbe mélyített ház. Az idén 50 házat tártunk fel, ezzel a házak összmennyisége 125-re nőtt. A telep egy részén két sorba rendeződve álltak a házak, máshol magányosan vagy különösebb rendszer nélkül kerültek elő.